NA POSLEDNÍ CHVÍLI

MILOSLAV BITTON KRATOCHVÍL

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

EDICE PAMĚTÍ ČESKOSLOVENSKÉ OBCE LEGIONÁŘSKÉ

Na poslední chvíli

Miloslav Bitton Kratochvíl

Na poslední chvíli

Miloslav Bitton Kratochvíl

Nakladatelství Epocha

C. SL. OBEC LEGIONÁRSKÁ

Copyright © John Bitton, 2021
Translation © Dušan Andrš, 2021
Cover art © Lukáš Tuma, 2021
Photos © John Bitton, sbírka ČsOL, sbírka J. Popelky, 2021
Czech Edition © Československá obec legionářská, Nakladatelství Epocha, Praha 2021

ISBN 978-80-87919-78-1 (Československá obec legionářská)
ISBN 978-80-278-0004-9 (Nakladatelství Epocha)

ISBN 978-80-278-1026-0 (ePub)
ISBN 978-80-278-1027-7 (mobi)
ISBN 978-80-278-1028-4 (pdf)

OBSAH

Ukrajina – Česká Alexandrovka — 11

Československo – Alžbětin Dvor — 17

Hviezdoslavov — 18

Németsók — 22

Štvrtok na Ostrove — 24

Nagy Hegy — 26

Bratislava — 33

Slovenský štát — 44

Maďarsko — 50

Blízký východ — 63

Velká Británie poprvé — 109

Kanada — 126

Velká Británie podruhé — 147

Návrat do Československa — 176

Velká Británie potřetí — 213

Doslov Johna Bittona — 220

Dovětek k doslovu — 222

Přílohy — 223

- Bratři Kratochvílové v československém odboji — 224
- Vzpomínka na Miloslava Bittona Kratochvíla — 231
- Z vyprávění Dany Karhánkové z Nosislavi, neteře Miloslava Bittona Kratochvíla — 234
- Vojenská služba Miloslava Kratochvíla — 236

Vážené sestry, vážení bratři, milí čtenáři,

když jsme v roce 2012 vydávali první knihu nově založené Edice pamětí Československé obce legionářské, počítali jsme s tím, že se nebude skládat jen ze vzpomínek účastníků našeho prvního odboje, tedy legionářů z období let 1914 až 1920. Historie našeho druhého zahraničního odboje a osudy jeho účastníků jsou pro nás neméně důležité. Legionáři z Ruska, Francie, Itálie a dalších front první světové války sice naši organizaci založili, účastníci bojů druhé světové války se ale po jejím skončení výraznou měrou podíleli na jejím obnovení a fungování. Velké množství z nich se stalo našimi členy a byli tak také svědky nuceného zániku naší organizace po roce 1948. Československá obec legionářská moha být následně opět vybudována až po roce 1989, přičemž vůdčími osobnostmi se znovu stali veteráni druhé světové války. V současné době však těchto přímých účastníků přelomových dějinných událostí ubývá, přesto tvoří významnou část členské základny naší organizace, kde zastávají, pokud to jejich stav a celková situace dovolí, mnoho důležitých rolí včetně osvěty mezi dětmi a mládeží.

Jsem tak velmi rád, že 13. svazkem edice se staly poprvé vzpomínky veterána druhé světové války. Ostatně poděkování za to, že je Československá obec legionářská vydává, patří rovněž veteránovi druhé světové války panu Bohuslavu Andršovi, který tento počin inicioval při našem osobním setkání, na základě něhož jsem jejich vydání podpořil. Ani skutečnost, že vzpomínky byly sepsány v angličtině, jej neodradila. Zajistil jejich kvalitní překlad, na jehož základě mohla být tato kniha vydána. A jedná se o vzpomínky velmi zajímavé, barvité a poutavé. Za podobný příběh by se nemusel stydět žádný autor dobrodružných románů. Miloslav Bitton Kratochvíl však všechno skutečně prožil. Narodil se na území Sovětského svazu, jako dítě se s rodiči přestěhoval na Slovensko, kde se po rozbití republiky podílel na převádění uprchlíků z Protektorátu do Maďarska.

Po prozrazení musel sám uprchnout a stal se příslušníkem legendárního čs. praporu, který se pod velením plk. Klapálka účastnil bojů v severní Africe včetně obrany přístavu Tobrúk. Následně se dobrovolně přihlásil do britského Královského letectva, prodělal výcvik v Kanadě a v závěru války se zapojil jako stíhací pilot do bojů nad Evropou. Pár dní před koncem války utrpěl zranění při havárii svého letounu a vítězství nad nacismem tak oslavil v nemocnici.

Po návratu domů pokračoval ve službě u letectva, přivedl si do Prahy s sebou anglickou manželku, narodil se jim syn, ale slibnou budoucnost přerušil komunistický převrat v únoru 1948. Miloslav za dramatických okolností překročil hranice a uprchl do Německa, odkud se dostal do Velké Británie, kam se v pořádku dostala také jeho žena se synem. Začal zde nový život, a protože české jméno Kratochvíl působilo Angličanům problémy, přijal nakonec příjmení manželky.

Jsem tak velice rád, že vzpomínky Miloslava Bittona Kratochvíla můžeme představit v naší edici. A to nejen z důvodu jeho pestrého života. Po roce 1948 založili čs. uprchlíci ve Velké Británii Československou obec legionářskou v zahraničí, která navázala na činnost v republice zrušené organizace a udržovala povědomí o čs. odboji v obou světových válkách. Miloslav Bitton Kratochvíl byl jejím velmi aktivním členem a účastnil se řady pietních a vzpomínkových akcí. I proto mi dělá radost, že právě jeho vzpomínky jsou prvními o odboji za druhé světové války v naší edici a věřím, že se vám budou líbit a přinesou vám mnoho nových a zajímavých informací.

plk. v. v. MUDr. Pavel Budinský, Ph.D., MBA
předseda Československé obce legionářské

Vážení čtenáři,

s potěšením jsem se dozvěděl, že se vzdálený synovec mého otce, Dušan Andrš, ujal překladu otcových vzpomínek do češtiny, a že jeho vzpomínky vyjdou knižně péčí Československé obce legionářské v Praze. Pevně doufám, že otcovy vzpomínky čtenářům poskytnou nový vhled do každodenního života těch, kdo se narodili a žili v první polovině dvacátého století, a seznámí je s tím, jak se tito lidé vyrovnávali s výzvami, které přinesl ničivý válečný střet čtyřicátých let.

Kniha vypráví příběh syna českých rolníků usazených v malé vsi na Ukrajině, kteří se několik let po založení republiky přestěhovali do Československa. Když můj otec dosáhl jinošského věku, nemohl zůstat doma na krku rodičům, nastoupil proto do učení v Bratislavě. Byl velmi ctižádostivý, chtěl se vyučit a vzdělávat se. Okolnosti jej však postupně přiměly k tomu, aby v září 1939 zanechal studia a plně se zapojil do organizování únikových cest přes hranice a převádění lidí opouštějících okupovanou vlast. Nakonec byl sám donucen uprchnout za hranice. Poté sloužil v československých jednotkách na Blízkém východě, bojoval u Tobrúku, prodělal pilotní výcvik v Kanadě a následně až do konce války sloužil u 310. československé stíhací perutě RAF.

Poté, co si v roce 1945 vzal za ženu Angličanku, se otec vrátil do Prahy, aby zde nastoupil dráhu pilota československého vojenského letectva. V roce 1948 se podmínky, za nichž by mohl sloužit v armádě, změnily natolik, že nebylo myslitelné, aby v zemi zůstal. Jediným řešením bylo opustit Československo, což v případě mého otce znamenalo zběhnutí z aktivní vojenské služby a počátek nového života ve Velké Británii

John Bitton
Vallentuna, Stockholm, Švédsko

Tato kniha je věnována mé rodině, přátelům a bratrům ve zbrani

Ukrajina – Česká Alexandrovka

Moje úplně první vzpomínka a zároveň vzpomínka, již si v sobě stále ponesu, je požár obrovského stohu slámy, který se vzňal na našem zadním dvoře, a také všichni ti lidé spěchající hasit plameny. Ze zřejmých důvodů je to rovněž nejživější vzpomínka z mých raných let v České Alexandrovce na Ukrajině,[1] kde jsem se 14. října 1919 narodil. Po několika hodinách, když už se požár podařilo dostat pod kontrolu, se dospělí začali dohadovat, jak k němu mohlo dojít. Pozornost se záhy stočila k třem či čtyřem dětem, k nimž jsem patřil i já, které kdosi zahlédl, jak si hrají se sirkami poblíž stohu. Brzy se rozběhlo pátrání po pravděpodobných vinících a všichni mimo mne byli záhy pohnáni k zodpovědnosti. Pátrači svoje úsilí ještě zvýšili, prohledali všechny kůlny a úkryty v našem hospodářství. Včetně domu, samozřejmě. Volali moje jméno, zapřísahali mě, abych vylezl, že se mi nic nestane. Byl jsem tak vyděšený, že jsem se neodvážil svoji skrýš opustit.

Nakonec mě objevili schovaného pod postelí v jedné z ložnic. Po dlouhém naléhání jsem se přiznal, že jsem v kuchyni vzal zápalky, jimiž jsem zapálil kupičku slámy v tunelu pod stohem. Chtěli jsme sedět kolem ohně a hřát se. Během několika vteřin se oheň rozšířil po celé naší skrýši a my jsme sotva stačili utéct. Rozprchli jsme se všemi směry, abychom se schovali.

Žili jsme na zemědělské usedlosti a požár stohu nám způsobil velkou ztrátu. Do sklizně, která byla až o několik měsíců později, jsme neměli žádnou slámu. Toto mi rodiče vysvětlili až později. Slámou jsme krmili dobytek a také jsme s ní topili. Slámu jsme také mísili s hnojem a ze vzniklé hmoty jsme tvarovali cihly, kterým jsme říkali *kirpiče*. Ty jsme nechávali uschnout na sluníčku.

---

[1] Čeští kolonisté začali ve větším počtu do Ruska odcházet v polovině 19. století, protože zde mohli získat poměrně levně půdu. Největší kolonie vznikly na Volyni, severním úpatí Kavkaze, ale též například u Oděsy nebo u Samary. Část krajanů se zpět do republiky vrátila v období dvacátých a třicátých let 20. století, další větší vlna následovala po druhé světové válce.

Všichni naši sousedé byli rolníci. Všude kolem nás byli koně, dobytek, povozy a různé zemědělské stroje, ve vesnici se stále něco dělo. Občas jsme naši úrodu vezli na povoze na trh do Birzuly,[2] nejbližšího městečka, vzdáleného asi sedm kilometrů. Na tyto výlety jsem se těšíval a za odměnu jsem vždy dostal nějakou sladkost. Mým úkolem bylo pohlídat, aby nikdo nerozvázal pytle se zrnem, které jsme přivezli na prodej, pokud k tomu nedal otec výslovné svolení. Nakupující v takovém případě použil speciální vzorník, s jehož pomocí posoudil kvalitu obilí. Pokud někdo učinil seriózní nabídku na koupi tovaru nebo dobytka, následoval řetěz nabídek a protinabídek doprovázený plácáním dlaní, dokud nebyla dohodnuta konečná cena. Pak se obě strany obyčejně vytratily na *mohoryč*, sklenku něčeho ostrého, nejčastěji vodky.

Nevzpomínám si už dobře, jaké všechny stánky na trhu byly. Pamatuji si ale na stánky se sladkostmi a také na stánky nabízející sušené, někdy i nasolené ryby, které bývaly zavěšovány na šňůru. Cesta na trh nebyla vždy snadná. Cesty, které neměly zpevněný povrch, se za špatného počasí stávaly pro koňský povoz nesjízdnými. Otec se dokonce někdy pokoušel projet s naší dvojkolkou, bahno jej ale často přinutilo k návratu. Pokud bylo nutné v městečku vyřídit něco neodkladného, musel se tam člověk vypravit koňmo.

V zahradě u našeho domu bylo mnoho ovocných stromů. Lezl jsem na ně stejně zdatně, jako jsem běhal. Mnohokrát jsem spadl, ale moje pády mne nikdy neodradily od toho, abych se nepokoušel vylézt i na ty nejvyšší stromy. Když nic jiného, alespoň jsem netrpěl závratí.

Pěstovali jsme spousty rajčat, okurek, žlutých i vodních melounů. Celé melouny jsme až do jara následujícího roku uchovávali nasolené a proložené vrstvami písku v sudech. Dělali jsme rovněž vlastní kysané zelí a já jsem vypomáhal tím, že jsem zelí šlapal v sudu bosýma nohama. Dříve než jsem byl k této práci připuštěn, jsem ovšem musel nohy dlouho máčet v plechovém sudu, který nám sloužil jako vana! Každá domácnost pekla svůj vlastní chléb, protože ve vsi nebyl jediný obchod.

Měl jsem spoustu kamarádů. Hrávali jsme si na schovávanou nebo jsme se jen tak toulali po vesnici. Někdy jsme se vypravili do nedalekého lesa na jahody nebo sbírat žaludy. Na jedné z takových výprav jsme našli dlouhé kosti, které jsme

[2] Od roku 1935 se město jmenovalo Kotovsk, dnes Podilsk na Ukrajině.

Rodinná fotografie z roku 1923 či 1924. Zleva Ludvík, Božena, otec Pavel, Emilie, Miloslav, matka Marie a Růžena. Bratr Jaroslav byl v té době již v Československu.

přinesli domů. Namísto, aby nás s nimi vyhnali, jsme byli pochváleni za dobrý skutek a za odměnu jsme dostali sladkosti. Později se na to místo vypravila početná skupina dospělých, aby přinesli zbytek kostí. Chystali se z nich dělat mýdlo.

Vzpomínám si také na to, jak jednoho jara přišli za mým otcem tři či čtyři ozbrojení muži v uniformě. Jeden z nich se postavil k vchodovým dveřím. Bylo mi dovoleno zůstat u otce, nemohl jsem spustit oči z jejich revolverů. Zdálo se mi, že jsem otce něčím rozladil. Muži si mě dobírali a žádná z mých odpovědí je neuspokojila. Teprve mnohem později mi otec řekl, jaké následky pro něj ta návštěva měla. Byl starostou a oni mu přišli sdělit, kolik obilí musí všechna hospodářství odevzdat státu. Zrno, které nám přebývalo, však už bylo tou dobou zaseto na novou úrodu, nic nám nezbývalo. Aby uspokojil požadavky úřadů, nabízel otec náhradou dobytek, a dokonce i peníze. Přesto ho vsadili do vězení, kde zůstal, dokud ostatní vesničané neprodali dobytek a za utržené peníze nenakoupili obilí!

Ve vězení byl přibližně měsíc, protože v žádné ze sousedních vesnic neměli obilí nazbyt a nezbylo než ho nakoupit ve vzdálenějším místě.

Nedaleko našeho domu stála vesnická škola, která byla využívána pro řadu různých účelů. Přes den tu probíhala výuka dětí a o večerech ve škole zasedala obecní rada. Do paměti se mi vrylo zejména jedno shromáždění ve škole, kterého se účastnili rodiče i děti. Veřejně tehdy trestali několik výrostků za jakousi lumpárnu. Museli se předklonit a nechat si vysázet několik ran silným provazem. Byl jsem v naší rodině nejmladší, měl jsem ještě dva bratry a tři sestry, proto jsem byl tak trochu mámin mazánek. To mne uchránilo před přísnými tresty tohoto druhu. Vzpomínám si ale, že moji bratři a sestry něco z takových trestů okusili.

Do školy jsem začal chodit v pěti letech, výuku jsme měli vždy několik hodin denně. Vyučování probíhalo v češtině navzdory tomu, že to nejspíše nebylo úřady povoleno. Jednou, když k nám zavítali na návštěvu nějací Rusové, museli jsme schovat všechny naše písanky, vytáhnout učebnice v ruštině a předstírat, že tak probíhá naše normální hodina. Ještě dnes vidím sám sebe, jak stojím u tabule, píši na ni sloupce čísel a současně soutěžím s dívkou mého věku, která plní stejné zadání.

Mojí největší radostí však bylo jít domů, hrát si s kamarády a s mým nejoblíbenějším mazlíčkem, beránkem. Stali jsme se nerozlučnými druhy, ať jsem se hnul kamkoli, beránek mne stále následoval. Problémy nastaly, když jsem začal chodit do školy, beránek mne pravidelně doprovázel a vždy jej musel někdo odvést zpět. Nakonec jsme beránka museli zavírat do ohrady.

V době žní bylo neustále živo. Z polí se svážela úroda, na samotnou sklizeň a vázání obilí jsme používali jakýsi stroj. Poté bylo sklizené obilí navršeno na dvůr, kde čekalo na výmlat. K mlátičce byly připevněny dlouhé fukary, jejichž pomocí bylo zrno zbavováno plev. Následně bylo vymlácené zrno oklasifikováno a uskladněno v pytlích na oddělených hromadách. Také sláma, další nesmírně důležitá položka našeho hospodářství, byla vršena do úhledných stohů. Všichni doufali, že její zásoba vydrží až do další sklizně. Z okolních ruských vesnic k nám chodilo mnoho mužů hledajících práci na poli. Najímali jsme je, byl-li nedostatek našich lidí.

Jednoho dne se ve škole uskutečnilo shromáždění, které všechny jeho účastníky velmi rozrušilo. Doma mi matka opakovaně sdělovala, že se brzy shledáme s mým bratrem Jaroslavem, jen co se přestěhujeme do nového domova v nové vlasti. Až do té doby jsem ani pořádně nevěděl, že mám kromě Ludvíka ještě nějakého dalšího bratra. Po jistém rozvažování a po několika dalších setkáních

obecní rady starších se moji rodiče rozhodli opět postoupit dál se svojí žádostí o přesídlení do nového domova, do Československa. Všichni jsme museli zajet do Birzuly, abychom se tam nechali vyfotografovat. Také jsme jeli navštívit kohosi v Oděse. Bylo to poprvé v životě, kdy jsem spatřil moře a opravdu velké lodi. Veslicí jsme se přepravili na nedaleký ostrov. Člun byl tak přeplněný, že voda po obou stranách téměř přetékala do lodi. Vyděsil jsem se, že se utopíme. Otec mi silně tiskl ruce, což zachránilo situaci. Nabyl jsem jistotu, že se nám nic nemůže stát. Jako přípravu na zpáteční plavbu mi dal příslib, že dostanu jakékoli sladkosti, o něž si řeknu. To mne utišilo!

Zanedlouho po našem výletě do Oděsy nás navštívila spousta lidí. Krátce před odjezdem jsme se museli vyfotografovat před naším domem. Pak nastal onen den a my jsme nastoupili cestu na nádraží. Doprovázel nás velký zástup příbuzných a přátel. Po mnoha objetích a polibcích jsme osaměli v čekárně.

Od rodičů jsem dostal speciální dárek, autíčko na klíček. Stačilo ho natáhnout a ono pak velmi dlouho jezdilo. Hrál jsem si s ním až do příjezdu vlaku. Cesta vlakem s velkými vagóny a lůžkovými kupé byla vzrušující zážitek. V každém oddělení vybaveném policemi, které bylo možné využít jako lehátka, mohlo spát šest lidí. Večer vlakem procházela stráž a z bezpečnostních důvodů všechna kupé uzamkla.

Dům v České Alexandrovce, který postavili Miloslavovi rodiče Pavel a Marie Kratochvílovi, na fotografii z roku 1926.

Když jsme dojeli na polskou hranici, museli jsme přestoupit do jiného vlaku, neboť vlaky v Polsku jezdily na kolejích odlišného rozchodu. V důsledku přísné prohlídky ruskými celníky jsme nabrali značné zpoždění. Naše rance, samovar a některé z kufrů byly vyneseny do celnice, kam uniformovaní a ozbrojení úředníci povolali mého otce, aby identifikoval svůj majetek. Chtěl jsem za každou cenu jít s otcem a oni s tím souhlasili. Prohlídka začala u našich ranců s ložním prádlem a peřinami. Strkali do nich ruce a hmatali, zda jsme dovnitř něco neukryli. Pak prohledali kufry. V našich zavazadlech nenašli nic, co by se nesmělo převážet přes hranice. Následně jsem se stal svědkem toho, jak otce žádají o čepici a kabátec. Čepice měla černý tvrdý kšilt, který celníci rozřízli, aby od sebe odtrhli jeho dvě vrstvy. To vše byla součást jejich pátrání po kontrabandu. Záda a rukávy otcova kabátce potkal stejný osud. Po podepsání několika dokumentů jsme se mohli vrátit k rodině do čekárny. Když nás matka spatřila přicházet, vyhlížela velmi vyděšeně a plakala. Byli jsme dlouho pryč a stav otcova oděvu také celou situaci nijak nevylepšil. Za okamžik se už ale matka pilně oháněla jehlou s nití a poškozená místa zašívala. Naše cesta pokračovala Polskem. Byli jsme na cestě do naší nové vlasti – Československa.

Československo – Alžbětin Dvor

Do Československa jsme přijeli v červenci roku 1926. Vystoupili jsme na velmi malé stanici Alžbětin Dvor, ležící přesně 15 km jihovýchodně od Bratislavy. Přišlo nás přivítat několik lidí, naše zavazadla byla naložena na povoz a do nepříliš vzdáleného domu přítele rodičů, u něhož jsme několik dní zůstali, jsme všichni šli pěšky. Příjmením se jmenoval Hulka. Poté jsme se přestěhovali do jiného domu, který stál uprostřed vesnice, v něm jsme mohli užívat všechny místnosti. Dům patřil jistým Volyňákům, lidem, kteří přišli z Volyně v Polsku. Brzy jsem si našel spoustu nových kamarádů, naučil jsem se nové hry a bavil jsem se objevováním neznámého prostředí.

Počátkem září jsem začal navštěvovat školu v Miloslavově, vesnici vzdálené asi tři kilometry. V naší vsi totiž žádná škola nebyla. Do školy nás chodila velká banda. Vždy jsme spěchali, abychom přišli včas. Návrat domů mi zabral zpravidla mnohem delší dobu, vždy jsem se totiž účastnil nějaké hry nebo jsem se zapletl do nějaké rvačky. Brzy jsem zapadl mezi ostatní děti a také jsem se chytil ve škole. V neděli dopoledne jsme začali chodit do baptistické kaple a odpoledne jsme navštěvovali nedělní školu.

Dotazováním a rozesíláním dopisů různým lidem se mému otci podařilo zjistit, kde žije Jaroslav. Rozjel se za ním, aby jej přivedl domů. Shledání bylo velkolepé, a já jsem najednou měl dalšího bratra. Někoho, na koho jsem si už nevzpomínal, a o němž jsem jen slýchal vyprávět druhé. Několik dní jsme naslouchali vypravování o tom, co prožil, o všech těch hodných lidech, kteří se o něj starali v době, kdy jsme my byli stále v Rusku. Ačkoliv byl o tři roky starší, nebyl o mnoho vyšší než já. Brzy jsme se sblížili a kdykoli jsem měl nějakou rozepři s kamarády, vždy jsem se mohl spolehnout na jeho podporu.

Hviezdoslavov

Následně jsme se v roce 1927 přemístili do přibližně čtyři kilometry vzdálené vesnice Hviezdoslavov nedaleko Kvetoslavova. Přípravy na toto stěhování zabraly poměrně dlouhý čas, protože dům v centru vsi, do něhož jsme se měli nastěhovat, bylo potřeba nejdříve vydesinfikovat kouřem. Doprovázel jsem otce prakticky na každém jeho kroku a mohl jsem proto pozorovat, jak se takové vykuřování provádí. Nejdříve bylo zapotřebí dobře zavřít všechna okna a utěsnit je hadry a papírem. Pak otec uprostřed jedné z místností zbudoval podivné zařízení, v němž rozdělal obrovský oheň, který přiživoval kůžemi, převážně starými botami a válenkami. Když byly místnosti plné kouře, otec nechal oheň jenom doutnat, vyšli jsme ven, zavřeli za sebou dveře a dobře je utěsnili. Vstupní dveře jsme opatřili nápisem „Dům je vykuřován". Kdosi dostal za úkol, aby dům čas od času zkontroloval, asi za týden jsme se do domu vrátili. Otce výsledek vykuřování uspokojil, nyní bylo zapotřebí celý dům důkladně vyvětrat. Jakmile bylo možné vejít dovnitř, všichni jsme se zapojili do drhnutí celého domu od sklepa až po střechu a následně do bílení všech místností. Samotné stěhování bylo snadné, měli jsme pouze postele, ložní prádlo a několik málo kusů nábytku.

Moje nová škola byla hned za rohem. V jediné prostorné místnosti seděly všechny děti společně bez ohledu na věk. Naším učitelem byl pan Olinhart. Kázeň byla vynucována velmi přísně a bez prodlení. Za menší neplechy několik ran přes ruce nebo na zadek, za vážnější prohřešky klečení na sušeném hrachu v rohu místnosti. Nemělo cenu stěžovat si rodičům, vždy jen řekli, „určitě sis to zasloužil". A někdy mě potrestali sami ještě jednou.

Všichni obyvatelé Hviezdoslavova pracovali v zemědělství. Po stranách cest byly poměrně hluboké škarpy, které se po lijáku vždy naplnily vodou. Chyběla jakákoli mechanizace, na všechno jsme museli používat koně. Když jsme vyháněli naše krávy na pastvu, museli jsme je mít uvázané na provaze, neboť jediná tráva, kterou mohly volně spásat, byla ta rostoucí při krajích cest. Jediným dopravním

prostředkem na vesnici byly koňské povozy. Železniční stanice na trati Bratislava–Komárno byla vzdálena asi kilometr. Rovněž tu byla trať do Šamorína, městečka, v němž žilo okolo deseti tisíc obyvatel, většinou Maďarů. Velmi zřídka projela naší vesnicí auta, tehdy se všechny děti vrhaly do oblaků prachu a hrály si na jakousi schovávanou. Moje matka z toho nebyla nijak nadšená a obyčejně mě hned posadila do vany, aby ze mě smyla všechen ten prach. Vlastně téměř každý den, poté co jsem si dohrál s kamarády, mne čekalo řádné vydrhnutí v naší vaně. Ve vsi neexistovalo veřejné osvětlení a jen velmi málo domů mělo zavedenou elektřinu. V našem domě jsme svítili petrolejkami.

Ještě dnes si vybavuji jména několika svých spolužáků. Snad to byli ti, s nimiž jsem si hrával nejčastěji: Jaroslav Račinský a jeho bratr Dobroslav, Vašek Tuček, Dobroslav Provazník, Antonín Večeřa, Vlasta a Máňa Malá, Sečanský, Petrák, Brodky, Roman, Svoboda a Vidor (jeho matka vlastnila jedinou hospodu ve vesnici). Naší oblíbenou hrou byl fotbal. Protože jsme si celé dny hráli a pobíhali po vesnici bosí, bosí jsme hráli také fotbal. Kluci také rádi hráli hru, které jsme říkali špačky. Hráč musel udeřit do asi tak tři centimetry tlusté a necelých patnáct centimetrů dlouhé, na obou koncích do špičky seříznuté dřevěné hůlky takovým způsobem, aby vyletěla do vzduchu, a následně ji musel trefit ještě jednou tak, aby odletěla co nejdál. Občas jsme vyzbrojeni klacky pročesávali blízká pole v naději, že ulovíme zajíce nebo křepelku. Oblíbeným, avšak zakázaným místem našich

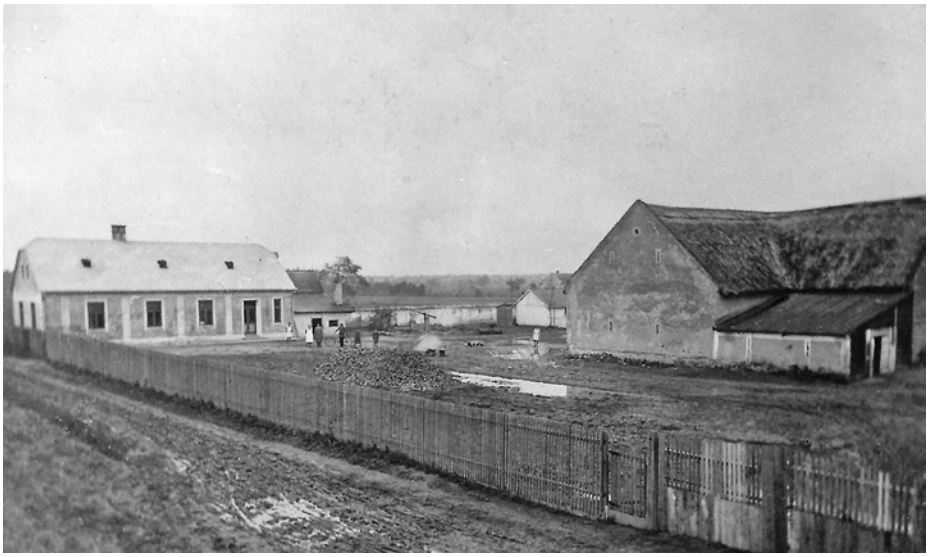

Dům Kratochvílových ve Hviezdoslavově.

her byla místní štěrkovna. Rozkládala se na značné ploše a byla ideálním místem na hru na schovávanou. Bylo to však nebezpečné místo. Byly tam totiž velmi hluboké prohlubně, v nichž se držela voda. Dobrodružství, která jsme v štěrkovně prožívali, jsme drželi v tajnosti, doma jsme o nich nikomu neřekli.

V roce 1929 se nečekaně jednoho dne po vesnici rozneslo, že se Račinští chystají emigrovat do Kanady. To znamenalo, že jsem měl přijít o svého nejlepšího přítele Jaroslava. Na prosbu Račinských jsme se nechali ve škole vyfotografovat a doufali jsme, že na nás v daleké Kanadě nezapomenou. Byla uspořádána slavnost na rozloučenou. Vzpomínám si, že jsem se dobře bavil, aniž bych si uvědomil, že svého přítele už možná nikdy víc nespatřím.

Otec, aniž by komu co řekl, se začal učit jezdit na kole. Podařilo se mu vypůjčit si bicykl, s nímž chodíval za vesnici nacvičovat jízdu. Když jsem se o tom dozvěděl, tajně jsem se za ním plížil a sledoval jsem jeho bolestivé pokusy. Domů se vracíval s odřeninami nebo s dírami na kabátě či kalhotách. Nikdy by však nesvolil, aby ho někdo přidržoval či aby mu jakkoli pomáhal.

Někdy mě přistihl, jak ho špehuji, tehdy mi nařizoval, abych nikomu nevyprávěl o tom, jak padá z kola. Nakonec však přijal pomoc kohosi odjinud a umění jízdy na kole si pak velmi rychle osvojil. Krátce poté se v naší domácnosti objevilo nové kolo značky „Hvězda“. Mělo odnímatelná řídítka, která otec vždy, když kolo nepoužíval, schoval. Tím ostatním členům rodiny znemožnil, aby se učili na kole jezdit. Všichni moji sourozenci hořeli nedočkavostí, až dostanou svolení k tomu, aby se začali učit jezdit. Mezi lidmi bylo jen velmi málo bicyklů, většinu cest bylo nutné vykonat buď na koni, nebo vlakem. Poté, co byl vystaven velkému tlaku ze strany celé rodiny, otec dovolil mému nejstaršímu bratrovi, aby si jízdu na kole vyzkoušel. Ludvík k otcovu velkému překvapení zvládl jízdu na kole během jediného dne! Následně nás všechny Ludvík tajně učil jezdit. Protože jsem byl nejmladší a malý, nezbylo mi než jezdit s nohou prostrčenou pod rámem kola. Otec nakonec pochopil, že jeho kolo je neustále v permanenci a že ve chvílích, kdy ho potřebuje, není nikdy po ruce. Opět tedy začal schovávat řídítka. Tou dobou už ale můj bratr Ludvík uměl jezdit i bez řídítek! Otec si často stěžoval, že měl raději koupit koně. Aspoň by byl k dispozici, když ho potřeboval! Kolo tehdy stálo kolem tisíce korun, dobrý kůň měl přibližně stejnou cenu.

Bylo to v roce, kdy byla dokončena a vybavena naše nová vesnická škola. Mnoho se o ní mluvilo, vzbouzela velké nadšení. Byli jsme rozděleni do jednotlivých učeben a školu začaly navštěvovat také další děti ze sousedství, hodně z nich

byli Maďaři. Do školy si každý musel přinést jedny boty navíc, do nich jsme se přezouvali před vstupem do třídy. Toto opatření ale bylo nakonec zrušeno, všude se povalující náhradní boty přinášely jenom problémy.

Škola měla ústřední topení a vysoko na zdech byly navíc zavěšeny elektrické teplomety. Krátce před letními prázdninami škola uspořádala výlet do Brna. Všichni jsme se moc těšili, zejména na dlouhou cestu vlakem. Celý výlet se vším všudy stál dvanáct korun. V Brně jsme byli ubytováni ve škole, kde nám také vařili. Nejdůležitějšími cíli našeho třídenního výletu byla propast Macocha s jeskyněmi a starobylý hrad Špilberk s vězením.

Németsók

Doma se nečekaně začalo opět mluvit o stěhování, tentokrát do Németsóku,[3] malé, asi jeden kilometr vzdálené maďarské osady. Evidentně jsme čekali na pozemek, který již dříve otci přidělily československé úřady. Pozemek byl původně součástí rozsáhlého panství hraběte Esterházyho, které úřady rozdělovaly mezi nové osadníky v naší oblasti. Podle instrukcí jsme se nastěhovali do přechodného obydlí o dvou ložnicích. Stálo v terasovité řadě domků určených pro zemědělské dělníky v Németsóku. Byla to oblast převážně obývaná Maďary, kteří dříve pracovali pro hraběte na jeho statcích.

Zanedlouho jsem si našel mnoho nových kamarádů. Hrál jsem si s nimi od rána do večera a díky tomu jsem se naučil mluvit maďarsky. V novém prostředí to byla velká pomoc pro moje rodiče. Pro moje sestry – Emilii, Růženu a Boženu – nebylo snadné sžít se s novým prostředím. Hlavní příčinou byla právě jazyková bariéra. Navíc někteří z místních Maďarů nebyli z našeho příchodu nijak nadšení.

Mezitím se stavba našeho nového domu, vzdáleného pouhých tři sta metrů, přiblížila ke konci. Stál na vlastním pozemku, ze všech stran byl oplocen, nechyběla stáj pro koně a chlévy pro krávy a prasata. To vše bylo původně součástí hospodářství bývalého panství. Postupně jsme si opatřili několik koní a dalších hospodářských zvířat a nastěhovali jsme se do našeho nového domu. Bylo to velké stavení. Mělo čtyři ložnice, halu, kuchyni, spíž a dva přístavky, v nichž jsme zpracovávali mléčné výrobky a sklizené plodiny. Velký vybetonovaný prostor prasečníku, jehož součástí byly i betonové vany, v nichž se rochnila prasata, se stal oblíbeným místem mých her a jezdění na koloběžce. Tu jsem dostal jako vánoční dárek od sestry Růženy. Moji maďarští kamarádi nyní přicházeli, pouze když byli

[3] Obec Németsók se roku 1936 sloučila s Hviezdoslavovem (maďarsky Vörösmajor), roku 1938 zde žilo 69 rodin – 21 slovenských, 18 moravských, 15 českých, 14 maďarských a 1 německá.

pozváni. Mnoho z nich navštěvovalo novou školu v Hviezdoslavove, mimo školu jsme spolu hovořili pouze maďarsky. Moji sourozenci měli v Hviezdoslavove mnoho přátel a často tam za nimi chodívali. Pilně se též účastnili nejrůznějších společenských aktivit. Ludvík hrál na trubku v dechovce, také ho bavil fotbal, volejbal a další sporty. Sestry byly činné v místním divadelním spolku a docházely rovněž do Besedy tančit národní tance.

Štvrtok na Ostrove

Otec nebyl příliš spokojen s půdou, kterou mu v Némétsóku přidělili. Velké plochy polí byly plné drobného kamení, v důsledku čehož jsme mívali velmi nízké výnosy ze sklizně. Protože se otci nepodařilo získat ani pronajmout si více zemědělské půdy, rozhodl se, že vše prodáme. To znamenalo, že jsme se opět museli stěhovat. Naším novým domovem se stal asi dva kilometry vzdálený Štvrtok na Ostrove, kde žili převážně Maďaři.

Rodinná fotografie z roku 1931, zleva Jaroslav, matka Marie, Emilie, Miloslav, Božena, otec Pavel, Růžena a Ludvík.